

uit het z.g. religieus mysticisme, uit de levensbeschouwing van de Sturm- und Drangperiode, uit de reeds vóór hem gepropageerde Lebensphilosophie, uit de theorie der „aanschouwings”-paedagogen en uit het mysticisme zijn duidelijk herkenbaar. Maar deze alle, vooral de Sturm und Drang- en de Lebensphilosophie, zijn vijandig aan alle apriorisme en logisme. Het leven moet uit het leven zelf worden verstaan en dit kan slechts geschieden door bezinning op de innerlijke belevingen, op haar zin en haar waarde.

De vraag is nu, wat wij eigenlijk onder zulk een innerlijke beleving, zulk een „Erlebnis” hebben te verstaan. We zouden dan al dadelijk erop willen wijzen dat *William Stern* naast en in verband met het woord „Erlebnis” ook het woord „Lebnis” gebruikt. ⁶⁹⁾ Dit „Lebnis” is psychophysisch neutraal maar door het gebruik van dit woord kan men den zin van het woord „Erlebnis” benaderen. ⁷⁰⁾ Zoo vindt men bij de „Wertphilosophie” herhaaldelijk een omschrijving van het woord „Erlebnis” met behulp van het woord „Lebnis”. B.v. bij denzelfden Stern, wanneer hij zegt, dat „Erlebnis ist das in Innerung umgesetzte Lebnis”. ⁷¹⁾

Het schijnt ons evenwel noodzakelijk te zien, hoe het woord „Erlebnis” tenslotte niet volkomen te begrijpen is, wanneer wij niet pogen het verband vast te houden tusschen de wijsgeerige opvatting van hen, die het woord bezigen, en de ontwikkeling, die de inhoud van het begrip „Erlebnis” allengs kreeg. Want al is *Dilthey* de vader van het paedagogisch gebruik van het woord, ook *Bergson* en *Simmel* hebben toch het hunne ertoe bijgedragen om het woord een eigen inhoud te geven. Zelfs kan niet ontkend worden, dat *Sprangers* „Psychologie des Jugendalters” eenerzijds onder invloed van de „Erlebnis”-paedagogische opvattingen staat en anderzijds heeft meegewerkt het begrip zijn eigen, thans vrij algemeen geldenden, typischen inhoud te geven.

Niet minder beteekenisvol is het optreden van *Scheler* ⁷²⁾ geweest, die vooral wegens zijn poging, de „Erlebnis”-paedagogiek een wijsgeerigen grondslag te geven, in dit verband dient te worden genoemd. Immers *Scheler* omschreef de verhouding aldus: „Bildung ist Sein, ist verwirklichtes So-sein”. ⁷³⁾ Is dat juist, dan hebben de „entschiedene Schulreformer” ⁷⁴⁾ gelijk met hun opmerking, dat de school aan het kind alleen maar de eigen innerlijke belevingen heeft bewust te maken. Dit is dan wel héél consequent opvoeden „vom Kinde aus”.

Om den achtergrond van hetgeen men denkt over de verhouding van innerlijk beleven en kennen duidelijk te maken, willen wij eraan herinneren, dat *Scheler* wel het meest consequent de eenheid heeft